

Eclipse, Xavier R. Baixeras

Luciano Rodríguez

Formas de citación recomendadas

1 | Por referencia a esta publicación electrónica*

RODRÍGUEZ, LUCIANO (2011 [2003]). “Eclipse, Xavier R. Baixeras”. *Anuario Literario de Estudios Galegos*: 2001, 321-325. Reedición en *poesiagalega.org*. *Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura*. <<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/1205>>.

2 | Por referencia á publicación orixinal

RODRÍGUEZ, LUCIANO (2003). “Eclipse, Xavier R. Baixeras”. *Anuario Literario de Estudios Galegos*: 2001, 321-325

* Edición dispoñíbel desde o 21 de setembro de 2011 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

**Xavier R. Baixeras. *Eclipse*
A Coruña: Espiral Maior**

Luciano Rodríguez

O lector que se aproxime ós territorios poéticos de Xavier R. Baixeras debe saber que vai viaxar por uns espazos de non sempre doado acceso, reiterados e perfectamente definidos polo seu autor desde a súa primeira publicación. Quero dicir que a obra de Baixeras se vai definindo, abrangendo os lugares da memoria, os ámbitos familiares, a vivencia compartida e a xeografía persoal-sentimental que enche toda a súa creación poética.

Efectivamente, desde *La ciudad sumergida* (1971), *Fentos no mar* (1981), *Lembranzas do areal* (1985), *Anos de viaxe, 1981-1987* (1987) —libro que recolle as súas dúas primeiras publicacións en galego e inclúe *Os celestes faiados* e *A gándara da noite*—, pasando por *Visitantes* (1991), *Sonetos do irmán* (1991), *Nadador* (1995), *Beira Norte* (1997) e *Eclipse* (2001), a obra de Xavier R. Baixeras é un exemplo de coherencia expresiva e continuidade temática. Non queremos dicir que sexa unha produción reiterativa, senón que o que se nos enuncia nos seus primeiros libros vaise ver agrandado e arriquecido no transcurso das seguintes entregas. O autor sabe, e xa nolo di en *La ciudad sumergida*, a través dunha cita de Francisco de Quevedo —“Recuerdos y no alcázares fábricas”—, que o espazo da memoria é o seu ámbito e que a palabra só lle serve para facer que o que foi vida e vivencia plena non entre totalmente no territorio da cinza e a sombra. A palabra será luz, todo o pálida que queiramos, pero luz ó cabo, que fai que o esquecemento non caia inmisericorde sobre os escenarios da melancolía.

No prólogo que escribe Manuel Forcadela —“Pois todo o que regresa de vós brota”— para *Anos de viaxe* define xustamente a súa como “unha poesía baseada na indagación da memoria”. E Xosé María Álvarez Cáccamo no prólogo-estudio,

que co título “La poesía de Baixeras: el viaje a la casa del norte”, co que presenta a escolma bilingüe que Ediciones Trea de Xixón preparou da poesía do noso autor, *Las aguas abandonadas* (1999), dános esta sintética e axustadísima interpretación do mundo poético baixeriano:

El universo de sus significados, en constante movimiento de nuevas órbitas, renovado en cada libro con diferentes propuestas temáticas y diversas formalizaciones expresivas, gira sobre dos ejes arquetípicos, dos símbolos de esencial necesidad: CASA y VIAJE. Son las dos columnas nucleares de la experiencia vital y poética de Baixeras e interactúan a lo largo de toda su obra en viva dialéctica de antitética complementariedad.

La CASA, reducto de la memoria, espacio para la estabilidad, espejo del yo como cuerpo, conciencia individual, representa para Baixeras, además del reducto decisivo de su experiencia infantil, uno de los extremos de la tensión emocional provocada por el impulso de huida frente al deseo de quietud, movimientos contradictorios que dirigen una importante parte de su escritura poética. Este arquetipo simbólico, motor de muchos de los poemas que integran los libros primeros del poeta, desarrolla su máxima capacidad expresiva en *Os celestes faiados*, *Visitantes* y *Beira Norte*, donde se erige en auténtico protagonista textual. El VIAJE, que, como la CASA, es para Baixeras significado de clara referencia biográfica (el frecuente traslado de residencia por la obligada movilidad laboral del padre, el cíclico regreso al origen catalán, sus diversos destinos como profesor), representa el anhelo de búsqueda y autoconocimiento, la aventura que persigue una metamorfosis enriquecedora, pero también la evasión de los ritos cotidianos. Si la CASA es matriz, cuerpo de madre en el que el hijo sueña habitar eternamente, el VIAJE significa el doloroso e inevitable progreso hacia la madurez y la soledad.

A cita é extensa pero paga a pena, xa que creo que nas palabras do amigo e grandísimo poeta X. M.ª Álvarez Cáccamo están resumidos os núcleos e os movementos da andadura poética de Xavier R. Baixeras: entre o refuxio sedentario da casa e as múltiples viaxes da viaxe, para rematar reencarnándose na palabra que funda. Ademais en *Las aguas abandonadas* adíantanse seis poemas que logo pasan ó libro *Eclipse*, libro que nos convoca nesta reseña.

A eclipse defínena os dicionarios como a “ocultación transitoria, total ou parcial, dun astro, ou perda da súa luz prestada, por interposición doutro corpo celeste”; pois ben, a definición funcional do dicionario, imos ver que tamén nos serve para nos manexar nos terreos figurativos e na dinamicidade do reencontro coa vivencia caída e salvada polo espacio que crea a palabra que recupera o eco da vibración, a esperanza feita palabra. De aí que a luz que se fora coa perda do entramado vital sexa agora reactivada nas palabras que iluminan, nas palabras que proxectan a luz sobre o momento esplendoroso que quedara eclipsado.

Eclipse preséntasenos organizado en cinco seccións —“Para escarnio das augas”, “Ecos”, “Criaturas do soño”, “As pedras” e “11-8-99...” — que nos seus correspondentes títulos dan claramente unhas orientacións, en clave simbólica, da materia e intencionalidade do canto.

No peche do seu poemario anterior, *Beira Norte*, figura un dos poemas grandes de Baixeras, refirome ó titulado “Dáme alento para seguir”, texto en prosa no que a voz poemática, rebelde, bronca e doída, prega forzas que ó eu-poético lle faltan. Lemos ó cabo do poema:

[...] *¿a que xente, a que familia lle serás entregada pro indiviso, quen puxo codicilos nas túas últimas vontades, a quen lle legas o teu lombo para a primeira decrúa de pervertido esquecemento, en nome de que reino, ou de que amaño, mudas comigo de era e, declinando, nos afundimos nas brañas como entón, pero agora de todo, nos perdemos extintos antes de que nos sangren?*

Pero ti dáme alento para seguir.

Pois, ben, esa voz no límite das súas forzas, con toda a rabia acumulada non se deixa vencer e nos poemas-fragmentos que baixo o título de “As augas abandonadas”, comezo de *Eclipse*, acha sosego e acompañamento, ou compañía na súa soidade, para compartir horas e vivencias nese ti feminino que enche de forza e sentido, todas as limitacións e carencias anteriores:

Por ti abandono o mar, as vellas algas e todo o que nadei a contraluz [...].

Pero tamén, polo de agora, é luz: a que verte, compacta, desa fiestra, e nos circunda, e nos devolve ao bosco do que agarda, onde o noso abrazo son as pólas que se entrelazan ata se consumir.

Coa compañía arelada agora todo será distinto, pero a cosmovisión non cambia e o poeta é consciente de que o seu deber é darlle voz ó que se vai perdendo, algo que podemos ver nos tres poemas que pechan esta primeira sección: “As tres albas”, “Elexía” (ó irmán, o pintor Rafael, morto) e “Leito sen voz”, precisamente na fin deste poema lemos:

As augas, un día, han de morrer de inanición ao pé dun muro de palabras.

E vós, distentidos, apalpando tantas ocorrencias.

Sabedores de ritos e apócimas, sabedores de arroubos. Pero todo por destilar.

Nada quero. ¿Por que, de novo, a querencia?

O que se albisca para alá do Pombal non sei que tempo é. E, para alá, outro reino de meu, todo ermo.

Debo arrastrar este leito sen voz, corrente xorda e baleira.

Arrastralo, iso si, nas palabras que sigan levando a canle chea, aínda que só sexa de ecos, de vivencias que volven na palidez das palabras, elas febles e tan fortes.

*Mal chega aquela voz por entre o incenso
remoto do que fun, ben pouco sinto
fumegar esa música, o extinto
corpo na névoa daquel mar inmenso.*

Así comeza o primeiro soneto de *Fentos no mar*. E velaí os ecos, tan presentes en máis dun poemario de Xavier R. Baixeras, e de forma especial no libro *Visitantes*.

En *Eclipse* a segunda sección leva este título. E os “Ecos” aquí son os da infancia e o colexio, e sempre veñen asociados a persoas e lugares: as señoritas do campo e as trasnadas que os cativos lles facían; Caramiñal e a voz da nai que se cruza, en catalán, con outras galegas e castelás; o ambiente de celebración familiar asociado cunha intensísima lectura da obra de Luís Pimentel:

*Deitado á beira deles, un rapaz,
na alta adolescencia, le nun libro
que o pai lle trouxo dunha terra envisa
onde viviron antes, que derrama
—a cara de fruición, os labios vibran—
na herba extinta a sombra do seu aire.*

Segovia e os seus recantos, os lugares do amor, agora perdidos, son ecos, recordos da cidade somerxida (*La ciudad sumergida*), Cerro de Lima, lugares de Centroamérica ou a castellonense cidade de Morella son outras das referencias de ecos que lle chegan e feren a sensibilidade do eu poemático, invadido pola melancolía do irrecuperable, esa ferida que non sangra pero que prende no interior da entraña mordida.

Na terceira sección, “Criaturas do soño”, de aire alucinado, con tendencia a un certo irracionalismo controlado, o poeta recupera persoas e vivencias que sentimos ben queridas: a nai sempre tan presente, a visita cun seu amigo ó castro de Briteiros, o desgarrado que lle produce o efecto devastador en “Parte de guerra”, ou a personaxe de Joana e a historia que nos chega en “Anacos de Francesca”. E chega e pecha o “Canto do espertar”, onde se nos amosa a dureza e o desgarrado que xera a vida de fronteira; isto é, volver ós lugares e ás persoas que foron tanto e agora xa só son recordo. Resumen moi axeitadamente esta vivencia —cremos— os catros versos que pechan o poema:

*Canto tempo sen luz. Sobre a cuberta
da nave que partiu para os meus ermos
caen niños escuros
como caricias que se van de min.*

A cuarta sección leva por título “As pedras” e podemos considerar os poemas que a compoñen como textos de clara tonalidade épica, textos nos que a dureza da vivencia, a volta ó mar de inverno, o desarraigo dos espazos ben amados, provocan a ferida daquilo que se afasta, a eterna despedida; o eu poemático séntese estranxeiro nos seus propios territorios e agora só pode reconstruír, coas pedras espaxadas da casa da memoria, un muro que poida deter tanta destrución, como sentenza na parte final do poema “As pedras”:

*Cando o vento, ruxindo, volte de novo, ¿como atopar o que o pai lle dicía,
como ler no delirio? Pero el debe procurar no escuro as pedras espaxadas
e ir erguendo a murada —non contra o vento— contra todo iso.*

“11-8-99” é a data da eclipse que motiva o último poemario de Xavier R. Baixeras. O autor percibe que a vida se vai lentamente apagando e un mundo desaparece cando a persoa vai perdendo a vitalidade e deixa de responder ós estímulos da vivencia. Por isto di adeus, un prolongado adeus; el que deixou “polas alcobas un rastro de cansazo” vai arrastrando a agonía ao ver que “nada queda na terra da algarabía”. Pero nada mellor que escoitar o que o propio autor nos di no último fragmento do libro:

*Tamén quixera despedirme.
Se cheguei tarde ao recordo, perdoádeme.
A todo cheguei con demora. E vós, vendendo,
axustando para poder partir.
Nada queda na terra da algarabía. Pasos regados polo
alcatrán, flores inmunes.*

*Se cadra foi preciso apagar toda esa zona de palabras.
A el corresponde un novo eclipse.*

Así remata a eclipse que agora dá paso ó planeta das palabras coas que Xavier R. Baixeras construíu un dos seus mellores edificios poéticos. E sígome preguntando ¿por que os textos do Baixeras teñen esa forza interior que os fai tan potentes? E a resposta atópoa en que o autor non os fabrica senón que os pare e porque entendo que responden ó proceder que o poeta brasileiro Carlos Drummond de Andrade aconsellaba: “Vive com teus poemas antes de os escrever”.